

Společné prohlášení českých a evropských občanských organizací k prioritám pro české předsednictví v Radě Evropské unie

21. června 2022

Vážený pane premiére Fialo,

blížící se české předsednictví v Radě Evropské unie přichází v té nejtěžší době. Po pandemii covidu-19, která byla velkou zkouškou naší sociální a ekonomické odolnosti, odhaluje ruská invaze na Ukrajinu znovu zranitelnost a dlouhodobé problémy naší společnosti, jakými jsou stále rostoucí nerovnosti, vysoká závislost na fosilních palivech a křehkost globalizovaných ekonomických řetězců. Prudce stoupající ceny plynu ponechaly miliony lidí v celé Evropě napospas nestabilnímu trhu s energií. Vzhledem k tomu, že ceny energií zůstanou vysoké i během příštího roku, krize životních nákladů se teprve nyní přibližuje svému vrcholu a odhaduje se, že více než 80 milionů Evropanů a Evropanek nebude schopno platit své účty za energii.

Pokud se rychle nevyoparádíme se sociálními, ekonomickými a geopolitickými dopady závislosti na dovozu ruských fosilních paliv, příští zimní sezóna si na obyvatelstvu Evropy vybere extrémní daň. Tím však krize nekončí. Nejnovější zprávy IPCC jasně zdůrazňují naléhavost radikálních opatření v oblasti klimatu, protože klimatická krize má již nyní destruktivní dopady po celém světě. Ztráta biodiverzity a zhoršování stavu ekosystémů ohrožují produkci potravin a brání snižování emisí a přizpůsobování se změnám klimatu. Evropa zároveň spotřebovává dvojnásobek udržitelného množství zdrojů, což má na celém světě řadu škodlivých dopadů.

Jako organizace občanské společnosti bojující za sociální a klimatickou spravedlnost po celé Evropě jsme přesvědčeni, že tyto vzájemně provázané krize nelze řešit separátně. Naopak, vyžadují synergický přístup, jasnou, dlouhodobou vizi a spolehlivé vedení, aby se předešlo značnému riziku přetrvávající závislosti na fosilních palivech a zpožděním v zavádění nápravných opatření. Za současné situace hrozí, že Zelená dohoda pro Evropu nenaplní svůj potenciál pomoci všem Evropanům a Evropankám.

Vidíme následující klíčové oblasti, ve kterých je třeba dosáhnout zásadního pokroku nad rámec plánu současných strategií, aby bylo možné se s těmito mnohočetnými krizemi vypořádat a zajistit férový podíl Evropy na řešení klimatické krize. České předsednictví by do budoucna mělo **výrazně zvýšit své ambice a usilovat o co nejrychlejší přijetí této legislativy**. Česká vláda také musí ukázat svůj závazek ke klimatickým cílům **na globální úrovni a před COP27 splnit svůj závazek v oblasti klimatických financí**.

Phase-out fosilních paliv: cesta ze závislosti, klimatického chaosu a chudoby

Více než kdy předtím je proměna evropské energetiky také mírovým projektem. Další expanze plynovodů a infrastruktury LNG, jejichž zprovoznění bude trvat roky, prohloubí závislost Evropy na dovozu a zároveň přinese riziko

financování dalších autoritářských režimů a z dlouhodobého hlediska přinese další závažná geopolitická rizika.

Veřejné i soukromé rozpočty stále více pociťují dopady klimatické krize a je třeba, aby legislativa EU přiměla znečišťovatele, aby se na nákladech podíleli. **Členské státy Evropské unie vedené Českem by měly projednat nové**

zdroje financování energetické transformace, jako je uhlíková daň nebo zdanění znečišťujících energetických společností s náhlými nadměrnými zisky, a současně zajistit podporu ohroženým sociálním skupinám.

Legislativa Evropské unie musí být posílena, aby odrazila tyto náklady a pokračovala v procesu vytlačování nejvíce znečišťujícího zdroje energie, tj. uhlí, z trhu. Mezery v pravidlech emisního obchodování, „sdílení úsilí“ a při změnách využívání půdy, které znečišťovatelům umožňují vyhybat se snižování emisí, je třeba odstranit, aby se zvýšily ambice i spravedlnost evropských politik.

Zateplete Evropu: Úspory energie a kvalitní bydlení pro všechny

Přestože budovy jsou nejdůležitějším sektorem pro úspory energie a 50 milionů Evropanů není schopno své domovy dostatečně vytápět, chladit nebo osvětlovat, navrhovaná legislativa nevyužívá plný potenciál energetické účinnosti, postrádá dostatečné veřejné financování, zejména na ochranu těch nejohroženějších, a jen málo vede ke slušné životní úrovni bez využívání fosilních paliv v budovách.

Nejčistší a nejlevnější energie je taková, kterou nespotřebujeme. V zájmu úspory energie, snížení emisí a snížení financování totalitních režimů **by se měl hlavní cíl směrnice o energetické účinnosti zvýšit do roku 2030 alespoň na 45 % a orientační cíle členských států by měly být převedeny na cíle závazné.** Zvýšení cíle navrhovaného v iniciativě REPowerEU je důležitým krokem vpřed. Ale stále nestačí k tomu, aby se EU dostala na trajektorii vedoucí ke splnění cíle Pařížské dohody, kterým je omezit nárůst globální teploty na 1,5 °C. **EU musí do roku 2030 poskytovat alespoň 90 miliard EUR ročně ve formě grantů, aby bylo možné dosáhnout cílů sdělení Renovační vlna pro Evropu, a to nejen z převedených zdrojů z prostředků Nástroje pro oživení a odolnost, ale také z dodatečných zdrojů.**

Česká republika může být hrdá na svůj program Zelená úsporám, který pomohl zateplit více než 70 000 domácností. Podobné programy se však nyní musí stát široce dostupnými a zvýšit míru dotace pro zranitelné osoby a osoby s nízkými příjmy. Je třeba také zavést minimální energetické standardy nájemního bydlení doplněné zárukami k zachování bydlení a ambiciózním financováním v rezidenčním sektoru, aby se vyřešil problém nepřiměřeně drahého bydlení v celé Evropě a vysoké energetické náročnosti nájemních domů.

Renovační vlna se také nemůže rozjet, pokud nebudeme řešit nedostatek kvalifikovaných lidí a technologií, investovat do rekvalifikace pracovníků, a potažmo kvality jejich práce, zjednodušovat podmínky pro zaměstnávání

ohrožených osob, včetně uprchlíků, a tvořit prostředí pro investice a inovace.

Zajistěte přístup k obnovitelným zdrojům pro všechny

Každý Evropan a Evropanka by měl/a mít právo na čistou a dostupnou energii a obnovitelné zdroje energie ho mohou zabezpečit, čímž zajistí energetickou nezávislost, bezpečnost a odolnost. Tempo rozvoje obnovitelných zdrojů však zaostává za objemem, který potřebujeme k tomu, abychom se vypořádali se změnou klimatu a osvobodili Evropu od závislosti na totalitních režimech. **Cíl EU pro obnovitelné energie by se měl do roku 2030 zvýšit alespoň na 50 %, aby nahradil dovoz uhlí, plynu a ropy a zmenšil účty evropských domácností za energii.** Věříme, že přístup k čisté, cenově dostupné energii musí být uznáván a podporován jako lidské právo.

Balíček REPowerEU obsahuje několik opatření, která by k takovému rozvoji mohla pomoci, jako je zjednodušení povolovacích a administrativních procesů a zvýhodnění pro energetické komunity. Všechny členské státy by se měly zavázat k naplňování solární strategie pro EU, do roku 2025 alespoň zdvojnásobit instalovanou kapacitu fotovoltaiky, určit oblasti vyhrazené pro obnovitelné zdroje a zavést dotační programy určené pro podporu obnovitelných zdrojů v ohrožených domácnostech. Masivní rozvoj obnovitelných zdrojů ale nemůže probíhat za každou cenu – je třeba zajistit, abychom neprohlubovali krizi biodiverzity. Propojení obnovitelných zdrojů a ochrany přírody je nejlepší šancí, jak dosáhnout klimatické neutrality. Cestou vpřed je odstranění byrokratických bariér, nikoli oslabení legislativy ochrany životního prostředí (např. navrhovaným plošným vynětím projektů obnovitelných zdrojů z posuzování vlivu na životní prostředí). **Navrhujeme „diferencovaný přístup“, který identifikuje prioritní oblasti, kde se má rozvoj obnovitelných zdrojů realizovat, po nichž budou následovat „oblasti druhé volby“, které se použijí po vyčerpání žádoucích oblastí, spolu s jasně vymezenými oblastmi, které jsou vyloučené, jako jsou lokality Natura 2000 a další chráněná území.**

Aby změna fungovala pro všechny

Desítky milionů Evropanů trpí energetickou chudobou. Abychom toto břemeno odstranili, potřebujeme průběžné krizové financování na úrovni EU k pokrytí investic, služeb a kompenzací pro ohrožené.

Sociální klimatický fond by tuto roli mohl plnit – museli bychom však podstatně zvýšit jeho alokaci ze současných 72 miliard eur, urychlit jeho spuštění a oddělit jej od spuštění ETS II a také nalézt nové

zdroje, jako je pokračování NextGenerationEU, přerozdělení peněz v rámci víceletého finančního rámce, příjmy ze stávajícího ETS nebo uhlíková daň. Ve světle rozhodnutí Evropského parlamentu snížit v první fázi financování Sociálního klimatického fondu z 23,7 miliard na 16 miliard a ponechat otazník nad financováním na období 2028 až 2032 je hledání dalších zdrojů pro spravedlivou transformaci ještě důležitější.

Dostupnost investic do energetické účinnosti a malých obnovitelných zdrojů energie je nezbytnou podmínkou pro řešení strukturálních příčin energetické chudoby, je ale třeba je doplnit energetickým poradenstvím spojeným se sociálními službami a technickou pomocí pro ohrožené domácnosti. V České republice podobné programy připravují různá ministerstva, chybí však koordinace a finanční i praktická pomoc není dostatečně zaměřena na zranitelné osoby. Aby byla zajištěna transparentnost i cílené využití těchto prostředků, jejich vyplácení by mělo být pod kontrolou veřejnosti za účasti zainteresovaných subjektů, založené na meziresortní spolupráci. Energetická společenství a obce mohou při provádění těchto programů převzít důležitou roli.

Distribuční účinky klimatické a energetické krize budou přesto stále nerovnoměrné, s dopady zejména na ty, kteří nemohou snadno omezit využívání fosilních paliv. Musíme proto hledat nové způsoby, jak zlepšit životní úroveň, a hledat nové zdroje. **V celé EU by měly být zavedeny spravedlivé ekologické daňové systémy. Jejich efekt by zároveň měl být posuzován v širším kontextu dostatečnosti příjmů, sociální ochrany a důstojných pracovních podmínek. Příjmy z nástrojů snižování emisí jsou vysoké a mohly by být přerozdělovány (mimo jiné) ve formě klimatické dividendy, pevné částky pro každého občana. Výhodou je její snadná distribuce a nízké transakční náklady.** Průmysl by se měl ve větší míře podílet na přerozdělování – musíme se podívat na náhlé nadměrné zisky energetických firem, ziskové marže a zajistit konec bezplatných povolenek EU ETS pro průmysl. Je načase, aby české předsednictví vedlo členské státy při vytváření jejich vlastních iniciativ, jako je využití progresivní uhlíkové daně a daně z nadměrných zisků na dotování renovací a obnovitelných zdrojů s cílem nalézt zdroje pro překonání energetické krize.

Obnovme klíčové evropské ekosystémy pro zvýšení naší odolnosti

Dobře fungující ekosystémy mají klíčový význam při řešení souvisejících cílů předcházení a přizpůsobování se změně klimatu, odolnosti vůči budoucím pandemiím a při uchování biodiverzity. Obnova degradovaných přírodních stanovišť, na která se vztahuje směrnice EU o stanovištích, by mohla zachycovat přibližně 300 milionů tun

oxidu uhličitého ročně, což odpovídá ročním emisím skleníkových plynů Španělska. **Zákon EU o obnově přírody (EU Restoration Law) musí obsahovat jasný, srozumitelný a kvantifikovaný cíl obnovit do roku 2030 alespoň 15 % plochy pevniny a moře EU a také 15 % toků řek a zajistit specifické cíle pro jednotlivé ekosystémy a druhy.** Je třeba navrhnout legislativu tak, aby obnova přírody probíhala již do konce tohoto desetiletí. Nejviditelnějším opatřením, které bude mít velký přínos pro zachycování emisí, je obnova mokřadů na veškeré zemědělské půdě v úzké spolupráci se zemědělci. Je třeba také vytvořit záruky, že bude obnova a ochrana obnovitelných stanovišť trvalá.

Zajistěte potravinovou bezpečnost prostřednictvím udržitelného zemědělství

Agrární lobby oportunisticky zneužívá válku na Ukrajině k obraně statu quo. Tlak na vyšší zemědělské výnosy však není racionální – výnosy nejsou omezovány ekologickým předpisy, ale spíše klimatickými šoky, ztrátou opylovačů a degradací půdy. Zvyšování úrodnosti půdy a obnova biodiverzity je klíčem k zajištění odolné produkce potravin do budoucna. **Musíme proto prosazovat právně závazné cíle pro snížení používání pesticidů o 80 % pro celou EU a minimálně o 40 % pro každý členský stát do roku 2030, zavést integrovanou kontrolu škůdců a zajistit co nejdříve spolehlivý a pravidelný sběr dat.** Česko je v produkci potravin celkově soběstačné a u několika komodit je významným exportérem – problémem pro obyvatele tedy není nedostatečnost produkce, ale cenová dostupnost. To ukazuje na vysokou závislost průmyslového zemědělství na vstupu energie, přísunu pesticidů a hnojiv a na narušení mezinárodních dodavatelských řetězců.

Snížme naši materiální stopu

Je třeba podniknout obecnější kroky k zajištění toho, aby EU využívala zdroje v rámci planetárních limitů. Udržitelné produkty se musí stát normou. Zejména **je třeba posílit navrhované nařízení o ekodesignu udržitelných výrobků (ESPR) opětovným zavedením okamžitého zákazu ničení neprodaného zboží, zajištěním toho, aby online tržiště podléhala stejným pravidlům jako kamenné obchody a aby udržitelnost nezajišťovala samoregulační opatření, o kterých víme, že dosud nebyla účinná.** Těžba a zpracování materiálů, paliv a potravin tvoří asi polovinu celkových skleníkových emisí a jsou odpovědné za více než 90 % ztráty biodiverzity a nedostatku čisté vody. **EU proto potřebuje zavést závazný cíl snížení materiální stopy EU a podrobné plány k jeho dosažení.** Závazek k jeho vybudování by měl být součástí pracovního programu Evropské komise na rok 2023.

Vážený pane premiére Fialo,

těžké časy vyžadují odvážné politické kroky. Česká republika je nyní ve výsadním postavení, ze kterého může historicky ovlivnit evropskou politiku. Vyzýváme vás, abyste využil této příležitosti k řešení kořenů souběžných krizí a přispěl k dlouhodobému řešení problémů chudoby a ničení životního prostředí.

S úctou

Anna Kárníková

ředitelka Hnutí DUHA – Friends of the Earth Czech Republic

Jagoda Munić

ředitelka Friends of the Earth Europe

Chiara Martinelli

ředitelka Climate Action Network Europe

Sabrina Iannazzone

koordinátorka European Anti-Poverty Network

Jeremy Wates

generální tajemník European Environmental Bureau

Andreas Beckmann

ředitel World Wildlife Fund Central and Eastern Europe

Agnes Zauner

ředitelka GLOBAL 2000 – Friends of the Earth Austria

Ákos Éger

výkonný ředitel National Society of Conservationists – Friends of the Earth Hungary

Martin Galea De Giovanni

ředitel Friends of the Earth Malta

Susanne Duffing

prezidentka BUND Nordschwarzwald Germany

Davit Sidamonidze

vedoucí sekce mezinárodních vztahů The Greens Movement of Georgia – Friends of the Earth Georgia

Zdeněk Vermouzek

ředitel České společnosti ornitologické

Linda Sokačová

ředitelka Amnesty International Česká republika

Barbora Urbanová

ředitelka Centra pro dopravu a energetiku

Barbora Valešová

koordinátorka Klimatické koalice

Hynek Pečinka

předseda Přátelé přírody

Miroslav Patrik

předseda Děti Země

Eva Marlene Hodek

ředitelka Nadace na ochranu zvířat

Miriam Macurová

vedoucí kampaní Greenpeace Česká republika

Martin Hytha

člen správní rady NESEHNUTÍ

Barbora Bírová

ředitelka Platformy pro sociální bydlení

Lucie Trlifajová

výzkumnice Centra pro společenské otázky – SPOT

Radek Hábl

ředitel Institutu prevence a řešení předlužení

Anna Strejcová

spoluzakladatelka Zachraň jídlo

